

Herleiden van democratie tot het bezetten van parlamentszetels na verkiezingen

Echte, directe democratie, dus zelfbestuur van de burgers, werd in moderne samenlevingen bijna nergens ingevoerd. Zo waren de Amerikaanse en Franse revolutionairen van de late 18de eeuw niet consequent in democratisch opzicht. Hun leiders behoorden immers tot nieuwe, burgerlijke elites, naast de adel en de hoge clerus. Deze financieel-economische elites beweerden zelf democratisch op te treden ... in naam van alle burgers. Ze wilden niet weten van enig direct bestuur door alle burgers, inclusief boeren en landarbeiders. Ze ontwierpen een bestuursorganisatie die uitsluitend vertegenwoordigend zou zijn. Aan de ganse gemeenschap van burgers werd elke beleidsbeslissing ontzegd, ja zelfs ontnomen indien die bestond krachtens stads- of gewestrechten en burgerlijke vrijheden ooit toegestaan door de vorst. Er ontstond geen 'democratie' – of 'macht van het volk' – die naam waardig. Besturen zou blijven gebeuren voor het volk, maar niet door het volk. Het zogenaamde 'verlicht despotisme' van het late 'Ancien Régime' bleef overeind.

In Frankrijk verliep het keerpunt van de door sommigen beoogde basisdemocratie naar despotisme opvallend snel. Ik citeer uit het essay 'Tegen Verkiezingen' (2016) van prof. David Van Reybrouck: “In de '*Déclaration des Droits de l'Homme et du Citoyen*', het belangrijkste document uit het revolutiejaar 1789, stond nog: 'De Wet is de uitdrukking van de algemene wil. Alle Burgers hebben het recht eraan bij te dragen, hetzij persoonlijk, hetzij door hun Vertegenwoordigers.'. Maar in de grondwet van 1791¹ is die persoonlijke inbreng helemaal verdwenen: 'De Natie, waar alle macht van uitgaat, kan die enkel uitoefenen door afvaardiging. De Franse Grondwet is representatief.' Binnen de drie jaar verschoof het wetgevende initiatief van het volk naar de volksvertegenwoordiging, van het participatieve naar het representatieve.”. Einde citaat.

De niet-verkozen burgers verloren dus elke rechtstreekse beslissingsmacht over hun gemeenschappelijk belang. Zelfs de basisregels van de politieke gemeenschap van burgers, meestal in een grondwet opgenomen, werden tijdens de Franse Republiek toevertrouwd aan diezelfde verkozen 'afgevaardigden'. Even, een jaar lang, klonk het anders. Ik citeer uit het essay 'Sleutels tot Ontgrendeling' (2017) van Hendrik Vuye en Veerle Wouters, oud-parlementsleden: “Na de val van koning Lodewijk XVI zal de Convention nationale bij decreet van 21 september 1792 de Grondwet vervallen verklaren: '*La convention nationale déclare ... qu'il ne peut y avoir de constitution que celle qui est acceptée par le peuple.*'”. Einde citaat. Elke grondwet moest volgens deze assemblee door het volk worden aanvaard. Tiens, twee jaar na de eerste Grondwet van 1791 luidde de nieuwe grondwet² echter net als de eerste: de burgers verloren al hun beslissingsrechten weer aan de 'verkozenen'. Daarom gebruikten de afgevaardigden liever de term 'republiek' dan 'democratie'.

Om dit historisch stuk af te sluiten, citeer ik deze kritiek van Van Reybrouck in hetzelfde essay: “De Franse Revolutie, net zoals de Amerikaanse, verjoeg geen aristocratie om haar te vervangen door een democratie, maar verjoeg een *erfelijke* aristocratie om haar te vervangen door een *gekozen* aristocratie. '*Une aristocratie électorale*', om de term van Rousseau te gebruiken. Robespierre noemde haar zelfs '*une aristocratie représentative*'!”. Einde citaat.

Sindsdien werd de goedkeuring van de algemene wetten en van hun grondwettelijke basis niet meer aan alle burgers overgelaten. Dit elitaire bestuursmodel werd zelfs wereldwijd verspreid.

---

1 Dit is de eerste Franse grondwet, ontworpen en op 30 september 1791 goedgekeurd door de 'Assemblée nationale constituante', die niet anders samengesteld was dan de oude Staten-generaal van de drie standen. De grondwet verving meteen deze Staten-generaal door een wetgevende vergadering, verkozen volgens een cijnskiesrecht.

2 De nieuwe grondwet zal, na oproer en na schorsing en opsluiting van de koning, de grondwet van 1791 vervangen; ze werd goedgekeurd in 1792-93 via een nieuw verkozen 'Convention nationale'. In 1794 werd ook zij vervangen...

Latere revolutionairen ontwierpen telkens een bestuursstelsel waarin meerderjarige burgers werkelijk *vertegenwoordigers* verkiezen. Deze verkozenen nemen hun burgerlijk beslissingsrecht periodiek over, nl. tot de eerstvolgende verkiezingen; ze zijn méér dan *afgevaardigden* die contact moeten houden met de overige burgers. De volksvertegenwoordigers zijn gemachtigd voor iedereen bindende regels uit te vaardigen, te laten toepassen en ze zo nodig af te dwingen.

Democratie werd en wordt sindsdien door oude en nieuwe elites gelijk gesteld met het verkiezen van een groepje burgers dat alle beslissingsmacht verwerft over wat het algemeen belang inhoudt en hoe dit wordt verworven en gehandhaafd. In zulk systeem verdwijnt écht democratisch bestuur compleet. Verkiezingen zijn het middel om het machtsmonopolie van een elite te rechtvaardigen. Zo besturen betekent een moderne vorm van oligarchie³. Want alle inwoners met politieke rechten, burgers, vormen samen de soevereine bestuursgemeenschap op een bepaald territorium. Zonder burgers geen stad, geen regio, geen staat. Zij zijn de mede-eigenaars of aandeelhouders van een grondwettelijke bestuursgemeenschap. Dus moeten zijzelf de grondwet goedkeuren, wijzigen of opheffen. En meer: minstens de basisregels inzake hun algemeen belang op elk bestuursniveau.

Het achterlaten van de ideeën van de Verlichting over een mengvorm van directe en parlementaire democratie, om ze te vervangen door een exclusief vertegenwoordigend stelsel betekent een terugkeer naar de almacht van elites, in de mate dat zulk verkiezingssysteem wordt toegepast. Het bestuur door de burgers zelf beperken tot het verkiezen van hun vertegenwoordigers was een fundamentele machtsgreep, ooit de zwaarste systeem-aanslag op democratisch bestuur. En dit geldt tot vandaag en dit in toenemende mate, op elk niveau van openbaar bestuur.

Het toppunt is dat de kandidaat-parlementsleden beslissen of de voorbije verkiezingen rechtsgeldig zijn verlopen en of zijzelf aan alle verkiezingsvoorwaarden voldeden – dit is het zgn. onderzoeken en eventueel goedkeuren van de 'geloofsbrieven'. Deze verkiezingscontrole door een nieuwe assemblee kan in een aantal landen niet in rechte betwist worden: er is geen enkel rechtsmiddel daartoe beschikbaar. Deze 'parlementsleden in spe' zijn partij en rechter. Elke andere instelling staat buiten spel. In België is dit zo sinds zijn onafhankelijkheid. Artikel 34 van de eerste Belgische Grondwettekst (thans artikel 48), goedgekeurd bij Decreet van 7 februari 1831, luidde: “*Chaque chambre vérifie les pouvoirs de ses membres et juge les contestations qui s’élèvent à ce sujet.*” – officieus vertaald als “Elke kamer onderzoekt de volmagten harer leden en wyst de geschillen uyt, welke dienaangaende opryzen.”⁴ Dit geldt 200 jaar later nog steeds... België vormt in dit opzicht, samen met Italië en Luxemburg, een uitzonderlijk trio in de Europese Unie.⁵

Sinds de Franse revolutie zijn er nog meer aanslagen op de democratie gepleegd. Hoewel de besturende burgers, de beroepspolitici, tijdens hun jarenlange 'loopbaan' dikwijls wijzen op hun via 'democratische verkiezingen' verworven mandaat, zijn die mandaten nauwelijks representatief en dus marginaal legitiem. Uit studies over de huidige kiessystemen zelf, alsook uit onderzoek naar het resultaat ervan, blijkt dat de politieke mandaten uitsluitend gebaseerd op verkiezingen, zelfs een zeer lage representatieve waarde hebben. Vooreerst is de vrijheid van burgers om te kiezen tussen hun gelijken, namelijk de kandidaten voor openbare bestuursmandaten, steeds meer beperkt. Het fnuiken van de keuzevrijheid van de burgers eist een apart en uitvoerig verhaal.

3 Woordenboek Van Dale & co.: “(< Grieks) Regering van weinige personen die behoren tot zekere bevoorrechte klassen of standen, waarbuiten aan niemand enig direct of indirect aandeel in 's lands bestuur is gegund.”

4 Artikel 48, Grondwet luidt: “Elke Kamer onderzoekt de geloofsbrieven van haar leden en beslecht de geschillen die hieromtrent rijzen.” Bron van oude tekst: Wikipedia, Belgische Grondwet. Zie ook art. 236 van het Kieswetboek.

5 Zie artikel 57, Luxemburgse Grondwet en artikel 66, Italiaanse Grondwet. Het arrest van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (Raad van Europa) van 2 maart 2010, nr. 78039/01, M. Grosaru t./ Roemenië, veroordeelde nochtans Roemenië wegens schending van de artikelen 1 (recht op vrije verkiezingen) en 13 (effectief verhaal) van het Europese Verdrag – dit wegens onvoldoende rechtswaarborg bij middel van jurisdictie en onpartijdigheid.